

THEDE PALM:

Presidentvalet i Finland

President Kekkonen har meddelat att han ställer upp i presidentvalet i Finland nästa år. Detta betyder att han vill bli omvald, och som han bestämt, så blir det, skriver fil dr Thede Palm i sin artikel. Presidenten tillträder sin nya sexårsperiod några månader innan han själv fyller 78 år. Det är därför många som trott att han nu skulle dragit sig tillbaka med ålderns rätt. Därtill kommer, att han skulle kunna handplocka en efterträdare, som otvivelaktigt skulle bli godkänd både av de finska väljarna och, vilket är viktigt, av de ryska grannarna. Kanske skulle det varit president Kekkonens största statsman-nagärning att han manövrerat fram ett så-dant presidentskifte, menar författaren.

"Vem är Kekkonen, vet han det själv?" frågade Svenska Dagbladets korrespondent Elisabeth Crona i en stor rubrik (7 februari) i anslutning till Finlands riksdags öppnande. Hon hade läst en nyutkommen bok av professor Göran von Bonsdorff, "Finland i blickpunkten" (Ekenäs, ETA förlag), och det var i den boken hon funnit frågorna formulerade just så. På den första delfrågan har många lämnat sina svar, som ofta varit gissningar av begränsat värde. Den senare delfrågan är lättare att besvara. Allt tyder på att denne kraftige, intelligente och erfarne politiker och statsman är väl medveten om vem han är. I dessa dagar har han dragit sina egna slutsatser av sin kunskap och sagt ifrån att han vill låta sig väljas till president för en ny sexårsperiod med början den 1 mars 1978.

Som han bestämt, så blir det. Riksdagspartierna har anslutit sig. Om någon motkandidat trädde fram vore det bara en demonstration. Valet i januari blir denna gång ett grundlagsenligt elektorsval, elektorerna kommer att göra sitt, och i mars fortsätter presidenten att regera, samma år som han själv fyller 78: Man får hoppas att Vår Herre ser till att presidenten lever sina ytterligare sex år med oförminskade krafter: han har ännu något att uträtta innan han lämnar den politiska scenen.

President Kekkonens omval är ett uttryck för den stabilitet som råder i Finland – trots allt. Vilda strejker är inte ovanliga, den politiska partisplittringen är stor, regeringar bildas och omsätts tämligen snabbt. Men sedan krigsslutet 1944 har Finland, om man bortser från marskalk Mannerheim som avslutade kriget och formellt avgick 1946, bara haft

två presidenter. Den förste, president Paasikivi, var då ett självklart val. Den andre, president Kekkonen, var vid sitt tillträde 1956 tämligen omstridd. Han var rent av särdeles illa sedd på flera håll.

I sin bok "The Finnish Dilemma" (Oxford University Press 1976) pekar den engelske författaren George Maude på ett åtminstone i Sverige föga känt förhållande, nämligen att Kekkonen under pseudonymen Pekka Peitsi på sin tid skrev tidningsartiklar till försvar för Fortsättningskriget. Detta var helt i linje med att han varit en av dem som inte velat godkänna fredsvillkoren efter Vinterkriget. Sedan svängde han, och under krigsförbrytarprocessen var det han som i sin egenskap av justitieminister möjligen formulerade och i vart fall godkände åtalen mot förre presidenten Ryti och hans medanklagade. Att detta skedde i närmaste samförstånd med ryssarna låg i sakens natur. De åtalade fick alltså svara för att de tillsammans med tyskarna förberett just Fortsättningskriget som ett angreppskrig mot Sovjetunionen. Nu var detta sakligt riktigt, ty så hade det åtminstone för Rytis del gått till. Men hela processen var förnedrande för Finland, tillkommen för att segraren skulle förödmjuka en slagen motståndare, och vem som helst som deltog aktivt i förberedelserna till den måste i sina landsmäns ögon få en fläck på sig.

Naturligtvis var detta orättfärdigt. I det läge i vilket Finland befann sig var det en fosterländsk plikt att uppfylla vapenstilleståndsvillkoren. Men ännu inför 1968 års val fick presidenten veta att känslorna mot honom inte lagt sig. Vid valet därförinnan hade dessutom uppstått irriterande rykten, som

smög genom Finland. Det antyddes att Kekkonen själv "beställt" den sk notkrisen på hösten 1961 för att säkra elektorsvalet och sitt eget omval. Detta var ju orimligt, och presidenten hade blivit omvald även om den ende motkandidaten inte hade dragit sig tillbaka.

Episoden kvarlämnade emellertid ett skrämmande intryck, och detta av flera skäl. Det första var att sådana onda rykten alls kunde sättas i svang. Det andra var det speciella att ryktet påstod att republikens president begärt utländsk hjälp för att säkra sin egen framgång i ett politiskt val. Det tredje var att man kunde tro att presidenten stod ryssarna så nära, att dessa inte ville godkänna en annan man på hans plats. I sistnämnda fall var kanske tron inte omotiverad. Den bistra verkligheten var utan tvivel att det fanns ett samband mellan noten och det förestående valet. Ryssarna hade ingripit i Finlands inre, eller innersta, angelägenhet.

Paasikivi och Kekkonen

Kekkonen avvärjde personligen krisen. Han for till Sovjetunionen och talade saken tillrätta. Detta var karakteristiskt för honom: han ingriper med kraft i kriser, när dessa blir alltför komplicerade. Hans uppträdande vid sådana tillfällen gör att det egentligen är felaktigt att tala om en Paasikivi-Kekkonen-linje i finsk utrikespolitik – presidenten själv lär inte heller tycka om beteckningen, förmodligen därför att han menar sig vara karl nog att ensam ge namn åt en politik. President Paasikivi var uppfostrad före första världskriget i "gammalfinnarnas" anda till att ge

efter för ryska krav, visserligen under segt motstånd och uppehållande försvar för väsentliga ting medan man avstod från mindre betydande. Kekkonen har samma mål för sin politik som företrädaren hade, nämligen att säkra så goda förbindelser med den känslige grannen i öster att helst inte ens en misstanke uppstår att någonting kan störa dem. Hans sätt att nå detta mål är emellertid ett annat än Paasikivis.

Göran von Bonsdorff, själv ordförande i Samfundet Finland-Sovjetunionen och en varm anhängare av presidenten och förspråkare för hans omval, har i sin bok formulerat bakgrunden för kritiken mot honom. "Den omständigheten att Kekkonen aldrig i sina utrikespolitiska initiativ har gått emot Sovjetunionen ... har tolkats som ett avsteg från Finlands neutralitetslinje. Presidenten har betraktats som en verkställare av Sovjetunionens intentioner, varvid den misstanken ligger nära till hands, att man på förhand i Moskva kommit överens om hans mest uppseendeväckande utspel ..." Professor von Bonsdorff kallar dylika spekulationer fördärvliga. De ansluter till begreppet "finlandisering", vilket skulle innebära "att Finland blivit ett slags satellit till Sovjetunionen, som åtnjuter endast den rörelsefrihet man i Moskva tillmäter landet. Detta betyder, att Finland skulle vara ett slags västligt språkrör för Sovjetunionen ..."

I de citerade raderna använder von Bonsdorff fyra ord som precis täcker president Kekkonens taktik, helt skild från vad hans företrädare skulle kunnat tänka sig att använda. Orden är utrikespolitiska initiativ och uppseendeväckande utspel. Tillräckligt

många exempel på sådana initiativ och utspel finns. De har kunnat stå i samband med Finlands nordgräns till Norge och förslagen att neutralisera denna gräns, förslag som avvisats av norrmännen, vilka skulle förlorat avsevärt i säkerhet. De har märkts ifråga om Kekkonenplanen som rörde Nordkalotten utom, så vitt man kunnat se, Murmanskområdet. I detta fall skulle kanske Finland men säkert Sverige och Norge blivit förlorare och Sovjetunionen vinnare. Förra hösten tycks presidenten ha gett norrmännen goda råd om att tysk trupp inte borde få användas i NATO-övningar i Norge, råd som enbart därför att de givits verkligen var uppseendeväckande. Man påminner sig att presidenten för femton år sedan talade om hur olämpligt det var att Västtysklands försvarsminister ens besökte Norge. Försvarsministern hette Franz-Joseph Strauss, men det var knappast tillräckligt för att Finlands president skulle kritisera hans resor.

Ingen anledning finns att tro att dessa och andra utslag av vad som i Finland kallas aktiv utrikespolitik (som Katarina Brodin skrivit om i Världspolitikens dagsfrågor 1977 nr 11) skulle skett på uppdrag av Sovjetunionen eller, som von Bonsdorff formulerat det, för att tjäna som dess språkrör. Vad Kekkonen många gånger gjort är att han, i det läge i vilket Finland befinner sig, ogärna gått emot sovjetryska önskemål utan i stället försökt förekomma att sådana framställts. Hur mycket man i Moskva hållits underrättad om presidentens avsikter kan man gissa sig till. En sådan sak som inbjudan till Helsingforskonferensen har givetvis samordnats med ryssarna, liksom också med andra.

Inga finska intressen har därvid uppgivits. Tvärtom, det var ett praktiskt handlande, av vilket man kunde hoppas på ett gott resultat även för Finland.

Finlandisering

I citatet från von Bonsdorff förekommer också ordet finlandisering, ett i regeringskretsar i Finland illa tålt begrepp, särskilt om det används för att antyda att president Kekkonens utrikespolitiska linje skulle befordra en Finlands allt närmare anknytning till Sovjetunionen. George Maude, som i sin bok har några kloka sidor om vad finlandisering kan vara, antyder närmast att presidentens politik skulle innebära en frigörelse från en sådan anknytning. Så kan man alltså se saken, men den är komplicerad.

En av de psykologiska förutsättningarna för Fortsättningskriget var ryssarnas utomordentligt otrevliga uppträdande i Finland efter Vinterkriget. Genom freden i Moskva hade de vunnit den väsentliga delen av sina krigsmål, nämligen gränsförflyttningen på Karelska näset, samt åtskilligt annat. Det är sant att de inte besatt hela Finland. De hade avsett att göra det, vilket demonstrerades av Kuusinsens regeringsbildning i Terijoki, men de blev av kända skäl förhindrade att genomföra sin avsikt. I stället utnyttjade de fredsfördraget på det ekonomiska området: det räcker att hänvisa till den ryska kontrollkommissionens framfart och till kraven på Petsamogruvorna.

Samma verksamhet återupptogs i full skala 1944 med stöd av vapenstilleståndsvillkoren. Då började man också, till allt annat,

att kontrollera de militära staberna för att följa demobiliseringen. Så småningom, men först efter åtskilliga år, minskade eller avvecklades kontrollerna eller fortsatte de i mera smakliga former. Fortfarande kan säkerligen Moskva få veta vad man anser sig behöva utan att gå fram på alltför dolda vägar. Att det är så och kommer att förbli så ser man ur finländsk synpunkt som ett förnuftigt accepterande av det politiska läget. Det är svårt att föreställa sig att förhållandena skall ändras under överskådlig tid.

Detta innebär inte att Finland är ett ryskt satellitland. Inte regeringschefen och ännu mindre presidenten kallas till Moskva för att få instruktioner. Den ryske ambassadören sitter inte i Helsingfors som ståthållare. När den ryske ambassadören Beljakov, en partiman i tämligen hög ställning, efter sitt tillträde i Helsingfors i juni 1970 omedelbart började ingripa i de finska kommunisternas interna partigräl och sedan i andra inre förhållanden, blev han redan efter sex månader hemkallad, och "av hälsoskäl" återvände han inte. President Kekkonen tycks ha sagt ifrån, och ingenting tyder på att hans ställning hos ryssarna blivit lidande på den saken.

Finland står i ett politiskt beroendeförhållande till Sovjetunionen, och det går inte att förneka. Från rysk sida har detta förhållande både brukats och missbrukats. Regeringen Fagerholm tvingades bort 1950 – det var innan man i Moskva accepterat socialdemokraterna – för att bara nämna ett exempel. Med detta beroendeförhållande har en yngre generation att leva. Den har övertagit det från krigstidsgenerationen – och den förefaller bära det betydligt lättare än dess före-

gångare gjorde. Man borde inte som så ofta sker glömma bort, att den äldre generationen tvingades slåss för sin och landets existens och frihet, något som yngre vänstervidna i Finland förefaller vara angelägna att stryka ut ur historieboken.

Verklig finlandisering kan man kalla en attityd, som ängsligt söker undvika vad man själv tror skulle kunna vara stötande för ryssarna. Dessa å sin sida utnyttjar givetvis situationen och rycker något steg framåt, var gång denna attityd omsätts i onödiga och ibland enfaldiga eftergifter. När en bokhandel av hänsyn till den store grannens känslor vägrar att sälja Solsjenitsyn, betyder detta bara att kommunisterna begär att alla bokhandlare skall göra på samma sätt. "Gulagarkipelagen" ansågs inte ens kunna tryckas i Finland. Den trycktes i stället på ett norskt tryckeri och såldes som importvara från Sverige och varför ryssarna skulle anse detta vara mindre stötande är svårt att förstå.

Sådant kallar man självrensning, men den är närmast en parodi och är inte påbjuden av regeringen. Det finns en överenskommelse mellan Finland och Sovjetunionen att tidningarna inte skall angripa eller skriva ovänligt om det andra landet. I Sovjetunionen kan sådant lätt kontrolleras, ty där är alla tidningar centralstyrda. I Finland, där censur inte finns, får den enskilda redaktionen avgöra vad som går an att trycka, vilket knappast är en avundsvärd uppgift. Detta är den verkliga självrensningen, som naturligtvis kan tendera till att gå längre och vara försiktigare än vad som kanske varit nödvändigt. Men hur skall man numera veta det?

Efterträdaren

President Kekkonens speciella taktik att försöka föregripa eventuellt kommande händelser och förekomma kritik österifrån är något annat än finlandisering. Han menar att det politiska jämviktstillstånd, i vilket Finland lever, är lätt att rubba. Även när han ingriper i en finsk regeringskris tänker han alltså på utlandets reaktion, Sovjetunionens och andras: "... på saken inverkar även bekymret för relationerna mellan Finland och Sovjetunionen; däri inbegreps kanske mina egenhändiga betraktelser beträffande effekten i den internationella politikens mönster av en förändring i särprägel hos vår politik" (Kekkonen till Aarne Saarinen 27 mars 1971 under en av kommunistpartiet föranledd regeringskris). Bättre än så kan knappast hans politiska balansgång sammanfattas. Han håller vikterna i sina händer och fördelar dem så som för tillfället är bäst.

Just därför att han är så skicklig och så erkänd, finns det ett frågetecken att sätta inför hans beslut att ställa upp till omval. Han ensam skulle kunna handplocka en efterträdare – utan Kekkonen kommer finska politiker sannolikt att ryka i håret på varandra. Med Kekkonen som stöd vore det däremot möjligt att presentera den han väljer för ryssarna som hans man. De skulle inte få tillfälle och anledning att lägga sig i valet, vilket i en annan konkurrens kanske kommer att te sig alltför lockande.

Att utse och installera sin efterträdare blir måhända president Kekkonens verkliga och sista statsmannagärning för Finland. Han kan göra den nu. Inte ens han vet om förutsättningarna blir desamma om sex år.